

לפני ה' תבונת

מאוצרות
רבנו הרמב"ן

פרשת ויצא תשפ"ב (שנה ה' גליון 117)

וַיְחַלְמֵם וְהִנֵּה סֵלֶם מִצֵּב אֶרְצָה וְרֵאשׁוּ מְגִיעַ הַשְּׂמִימָה וְהִנֵּה מְלֹאכֵי אֱלֹקִים עֹלִים וְיִרְדִּים בּוֹ. [כח יב]

הראאהו בחלום הנבואה כי כל הנעשה בארץ נעשה על ידי המלאכים **והכל בגזרת עליון עליהם**, כי מלאכי אלוקים אשר שלח ה' להתהלך בארץ **לא יעשו קטנה או גדולה עד שובם להתיצב על אדון כל הארץ** לאמר לפניו התהלכנו בארץ והנה יושבת בשלחה או מלאה חרב ודם, והוא יצווה עליהם לשוב לרדת בארץ ולעשות דברו.

והראאהו כי הוא יתברך נצב על הסלם ומבטיחו ליעקב בהבטחה גדולה, להודיע שהוא לא יהיה ביד המלאכים **אבל יהיה חלק ה' ויהיה עמו תמיד**, כמו שאמר והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך, כי מעלתו גדולה משאר הצדיקים.

ועל דעת רבי אליעזר הגדול (פרקי דר"א לה) הייתה זאת המראה כענין בין הבתרים לאברם, כי הראהו ממשלת ארבע מלכויות ומעלתם וירידתם (בבל מדי יון ואדום).

הנה בכתוב **שני הבטחות נפרדות**:
הראשונה - 'הנה אנכי עמך', והכוונה כמו שהרחיב רבינו הדיבור בכמה מקומות (בראשית טו יח, ועוד) כי ישראל הם מיוחדים לה' יתברך ואינם נתונים תחת ממשלת והשפעת שר, ממונה, מלאך, מזל או כוכב. ואין כל אמצעיים בין ישראל ובין ה' אלקים אמת, אלא ה' לבדו הוא מלכם ומנהיגם. ובהיותם בארץ ישראל תהיה השגחתו יתברך עליהם נגלית ומפורשת. (מה שאינו כן בשאר ארצות שנתונות תחת שליטת שרי העמים והשגחתו עליהם מכוסה ונגלמת)
והבטחה השנייה - 'שמרתיך בכל אשר תלך' כנגדה כתב רבינו על מעלת המלאכים שלהם תפקיד נוסף מלבד שהם שרים וממונים להנהיגת העולם ולהמשכת שפע לעולם, והוא שיהיו שומרי ישראל, לסייע ולשמור לכל אחד ואחד מישראל.

וכתב **בן כש"ה** (עשרה מאמרות מאמר ב') כי מעלת ישראל על המלאכים מצד התורה ומעשים טובים שבהם, ובעבורם יהיה הנישא והנשמר גדול המעלה מהנושא והשומר.
והם דברי רבינו (בראשית יח יט) שיש הנתונים למקרים, **אבל החסידים שמירת ה' דקה בהם תמיד**, וכוונתו כי השמירה היא על ידי המלאכים, **וככל שישתדל אדם ביותר בעבודת ה', כן יהיה נשמר ומסתייע ביותר בכל עניו, וכל זה הוא בשאר הצדיקים** שהם נשמרים ע"י המלאכים, **אבל יעקב עצמו שהיתה דרגתו גבוהה ביותר בעבודת ה', הוא אינו צריך לשמירת המלאכים, כי ה' בעצמו הוא שומרו, ולזה הובטח 'שמרתיך בכל אשר תלך'.**

וַיֹּאמֶר לָהֶם הַיְדֵעְתֶּם אֶת לָבֶן בֶּן נַחוּר וַיֹּאמְרוּ יִדְעֵנּוּ. [כט ה,]

היה ניכר וידוע בשם אבי אביו, **כי הוא נכבד מאביו** וראש בית אבותם, כדכתיב: אלקי אברהם ואלקי נחור (בראשית לא ג). ויתכן שהיה בתואל אדם פחות מעלה, ולא ירצה לבן שייחסו אותו האנשים רק לאבי אביו, כי כן מצאנו: ויען לבן ובתואל (בראשית כד ג). אולי היה כל זה למעלת אברהם, כי היו כל המשפחה מתייחסים לנחור אחי אברהם.

מכך מוציא **רבי ישראל איסרלן** הלכה מחודשת. בספר תשובותיו 'תרומת הדשן' [תשובה כא'] הוא דן **כיצד לקרוא לעולה לתורה בנו של אדם מומר**, והוא פוסק כי אפשר **לקרוא לו ע"ש סבו**. לאחר שמביא את דעתו של אחד הגדולים, כי יקראו לעולה לתורה בשמו לבד, דוחה דעה זו בטענה כי גנאי הדבר לקרוא אותו לתורה בצורה שונה מן האחרים, וכי טוב יותר לקרוא לו ע"ש סבו. כראיה הוא מביא את הפסוק דנן, "הידעתם את לבן בן נחור" וזאת למרות שלבן היה בנו של בתואל ונכדו של נחור, ומכל מקום אפשר לומר על אדם "בן פלוני", כשהדבר הוא לכבודו גם אם אותו פלוני הוא סבו. [פסק זה מובא להלכה בדברי הרמ"א ארי"ח סימן קל"ט סוף ג']

עוֹדְנוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרַחֵל בָּאָה עִם הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאִבְיָהָ כִּי רָעָה הוּא. [כט ט]

וטעם כי רועה היא - להגיד כי אין לצאן לבן רועה אחר זולתה, כי לה לבדה מסר אביה העדר והיא לבדה רועה אותם כל הימים, לא תלך בהם לאה אחותה כלל, ולא היה ענינה כבנות יתרו שהיו שבע בנותיו כולן רועות כאחת, כמו שאמר ותבאנה ותדלנה (שמות ב טז). ואולי בעבור כי עיני לאה רכות היה השמש משזיק לה, או בעבור שהיתה לאה גדולה ראויה לאיש וחשש לה אביה,
אבל יתרו נכבד במקומו וכהן הארץ ויראו מגשת אל בנותיו, או שהיה לבן צנוע ממנו כי משפחת אברהם כשרה וצנועה, ורחל היתה קטנה ואין לחוש לה. וזה ענין וישק יעקב לרחל.
או הוא כדברי רבי אברהם (לעיל כז כז), כי נשיקה בלמ"ד איננה בפה, רק נשק אותה על ראשה או על כתיפה.

חבורת רמב"ן בליל שבת קודש 22:00 - 21:00 בבהמ"ד 'משכן יחזקאל' חברון 25

הגליין הוקרש:
לרפואה שלימה - חיה מרים בת שרה
לע"נ - רבי אליעזר ב"ר דוד זצ"ל

להערות הארות והצטרפות: 0527174410@GMAIL.COM
מיועד לעורר את לב הלומדים ואינו תחליף למקור חיבורו של רבנו הרמב"ן

ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים. [כח יז]

הוא בית המקדש שהוא שער לעלות משם התפללות והקרבת לשמים.

השכים יעקב בבקר בפחד גדול ואמר ביתו של הקב"ה במקום הזה, שנאמר ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה, מכאן אתה למד שכל המתפלל בירושלם כאלו מתפלל לפני כסא הכבוד, ששער שמים הוא פתוח לשמוע תפלתן של ישראל, שנאמר וזה שער השמים. ושב יעקב ללקט האבנים ומצא אותן כולן אבן אחת, ושם אותה מצבה בתוך המקום, וירד לו שמן מן השמים ויצק עליה, שנאמר (פס' יח) ויצוק שמן על ראשה. מה עשה הקב"ה, נטל רגל ימינו וטבע את האבן עד עמקי תהומות ועשה אותה סניף לארץ כאדם שהוא נותן סניף לכיפה, לפיכך נקראת 'אבן שתיה' ששם הוא טבור הארץ, ומשם נפתחה הארץ, ועליה היכל ה' עומד, ומשם נשא רגליו וכהרף עין בא לחרן.

והנה המדרשים כולם. אף על פי שיש ביניהם חלוק במקצת, אבל כולם מודים שקפיצת הארץ היתה ליעקב שהלך מהלך כמה ימים כהרף עין. ויתכן שכלם מודים זה לזה ובכל הליכותיו קפצה לו, בלכתו מבאר שבע לחרן, וברצותו לשוב להר המוריה, ובצאתו משם לחרן. ואין אחד מכל המדרשים שיאמר כדברי רש"י. (שפירש כי בא הר המוריה לקראתו לבית א-ל)

ירושלים - טבור הארץ - ממנה נשתת העולם

נוסף ונתבונן במעלותיהם של ירושלים ובית המקדש שבו "אבן השתיה", אשר ממנה נשתת העולם.

במדרש תנחומא [הובא בקצרה בדברי הרמב"ן בהקדמתו לפירוש החומש] מתוארת חכמתו של שלמה המלך שידע לנטוע בירושלים "עץ כל פרי", דהיינו את כל סוגי עצי הפרי, היות והוא "היה יודע עיקר משתיתו של עולם", דהיינו היכן המקום ממנו "נשתת" - נברא העולם: "ולמה נקראת שמה אבן שתיה, שממנה הושתת העולם [כמפורש בדברי המשנה במסכת יומא ה-ב ובסוגיא שם דף נד:]

ועל כן ירושלים היא "טבור הארץ" ו"אמצע העולם", כמבואר בדברי המדרש תנחומא הנ"ל, ובדברי הרמב"ן [בראשית יד יח], וארץ ישראל היא "אמצעות הישוב", כדברי הרמב"ן [ויקרא יח כה]. ובביאור הדברים כתב **מהר"ל** [חידושי אגדות ר"ה כג:] "ולא אזלינן בזה אחר שטח הארץ לומר דנקודה אמצעית היא ארץ ישראל, אלא לומר לך כי מקום ירושלים הוא אמצע ארץ ישראל שכך הוא נחשב, כמו שאמר כי הלב של אדם באמצע הגוף ממש. רצונו לומר שזה אמצעיתו שהכל מצטרף ומתחבר אליו, כמו שדרך הכל מצטרף אל אמצעי, כך מצטרף הכל אל ירושלים. ואין הדבר תולה כלל בשטח, אלא שהדבר הוא שירושלים הוא עיקר ולב ארץ ישראל, שהכל תלוי בו והוא אמצעיתו בשביל זה".

מהאמור לעיל נבין אפס קצה גדלותו של יעקב אבינו, המבוארת בדברי רמב"ן לעיל שהקב"ה נטל את האבן ששם יעקב אבינו מצבה "וטבע את האבן עד עמקי תהומות ועשה אותה סניף לארץ, כאדם שהוא נותן סניף לכיפה. לפיכך נקראת אבן שתיה, שמשם הוא טבור הארץ". וכמו שבבואר גם בדברי הזוהר הקדוש [פרשת ויחי] שהקב"ה שם צירף את האבן של יעקב אבינו לאבן השתיה, לקיום העולם.

ותאמר אל אביה אל יחר בעיני אדני כי לוא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי ויחפש ולא מצא את התרפים. [לא לה]

לא הבינותי מה התנצלות זה, וכי הנשים אשר להם הארח לא יקומו ולא יעמודו. אולי אמרה כי ראשה ואבריה כבדים עליה והיא חולה בבוא הארח כי כן דרכן, וכל שכן במועטות הלידה כרחל שדמיהן מועטין והארח כבד עליהן מאד.

והנכון בעיני כי היו הנדות בימי הקדמונים **מרוחקות מאד** כי כן שמן מעולם: נדות - לרחוקן, כי לא יקרבו אל אדם ולא ידברו בו כי ידעו הקדמונים בחכמתן כי הבלן מזיק גם מבטן מוליד גנאי ועושה רושם רע כאשר בארו הפילוסופים. עוד אני עתיד להזכיר נסיונם בזה (ויקרא יח טו). והיו יושבות בדד באהל לא יכנס בו אדם, וכמו שהזכירו רבותינו בבריתא של מסכת נדה: [תלמיד אסור לשאול בשלמה של נדה, רבי נחמיה אומר: אפילו הדיבור שיוצא מפיה טמא הוא], אמר רבי יוחנן: אסור לאדם להלך אחר הנדה ולדרוס את עפרה שהוא טמא כמות, כך עפרה של נדה טמא ואסור ליהנות במעשה ידיה. ולכן אמרה רחל: ראויה הייתי לקום מפני אדני לנשק ידיו, אבל דרך נשים לי ולא אוכל להתקרב אליך וגם לא אוכל ללכת באהל כלל, שלא תדרוך עפר רגלי, והוא החריש ממנה ולא ענה אותה כי לא היו מספרים עמהן כלל מפני שדיבורה טמא.

דברי הרמב"ן הללו מובאים בשו"ת **חתם סופר** (א"ח סימן כג) כדי להסביר את דברי **רבנו חננאל בספר המקצעות**. דהנה כתב שם ר"ח שכהן הנכנס בבית שאשה נדה שם לא יבדק את ישראל וברכתו קלה תחשב לו ולזרעו. **הראב"ד** הביא דברים אלו במסכת תמיד וטרח הרבה למצוא להם טעם (וביאר שהוא משום היקש בין ע"ז לנדה, ועל זה הוקשה למת שהכהן מזהר שלא יבוא). וכתב החת"ס: "לולי דברי הראב"ד הייתי אומר חומרת המקצעות הוא עפ"י מה שכתב הרמב"ן (ומביא דבריו בפירושו כאן) ואם כן סבירא ליה דכהן שאינו נוהר בזה אינו ראוי לעמוד לשרת לפני ה' משום הקריבהו נא לפחתך". ומשמך שם לבאר שבזמן הזה, כיון שאין נוהרים בזה, אין מקום לכהן להחמיר כן.